Domkirkestrædes middelalderlige forgænger
Bygherrerapport af Jens Ulriksen

Indledning

I forbindelse med opførelsen af en ny administrationsbygning til Roskilde Domsogn i Domkirkestræde 10 skulle Roskilde Forsyning A/S etablere en fjernvarmeledning fra Skt. Ols Gade til haveporten på ovennævnte adresse. (Fig. 1.) Ud fra ældre opmålinger af den nedrevne middelalderlige bispegård, og iagttagelser af bygningsrester fra en arkæologisk udgravning i den vestre ende af strædet i 1990, anså museet det for overvejende sandsynligt, at jordarbejder i vejen ville kunne komme i karambolage med middelalderlige bygningsrester, gårdsplads og/eller vejbane.[1] (Fig. 2.) Det blev derfor aftalt, at Roskilde Museum skulle overvåge jordarbejdet, der foregik i marts 2011.

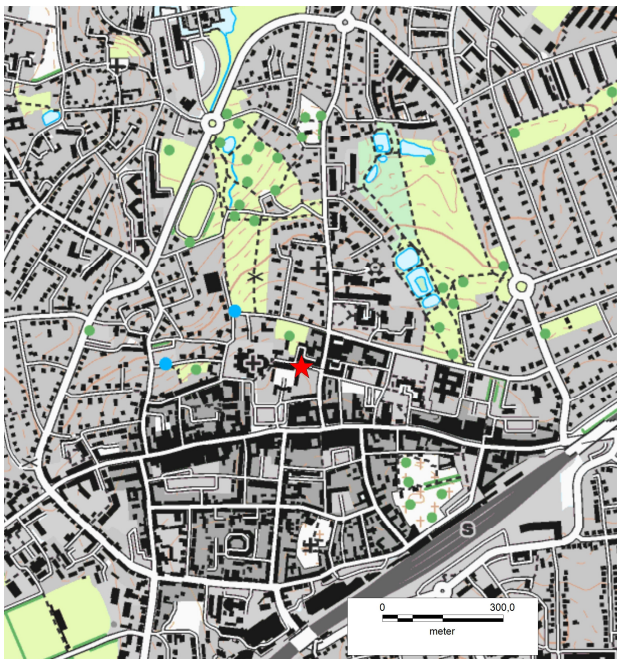

Fig. 1. Domkirkestræde er angivet med en rød stjerne. Kort gengivet med tilladelse fra Kort- og Matrikelstyrelsen.

Topografi

Domkirkestræde forløber fra Domkirkepladsens østende til Skt. Ols Gade. På sydsiden ligger Bispegården, mens Roskilde Domsogns administrationsbygninger i nr. 8 og 10 og en etageejendom, nr. 2-6, befinder sig på nordsiden.

Strædet er angivet på Resens kort over Roskilde fra 1677, men ellers er det uvist, hvor gammelt vejforløbet er (se fig. 3). Strædets højeste punkt, 39.50 m o.h., befinder sig omtrent ud for Domkirkestræde 8. Herfra falder terrænet mod Domkirkepladsen, hvis østende befinder sig 39 m o.h. Til den anden side, mod Skt. Ols Gade, falder terrænet jævnt til 38.50 m o.h.

Udgravningens resultater

Traceet bar for en stor dels vedkommende præg af talrige moderne forstyrrelser fra tidligere kloakering. Fra haveporten ved nr. 10 til indkørslen til ejendommen nr. 2-6 blev ikke påtruffet anlægsspor eller brolægninger, mens der øst herfor fremkom velbevarede brolægninger fra en vejbane.

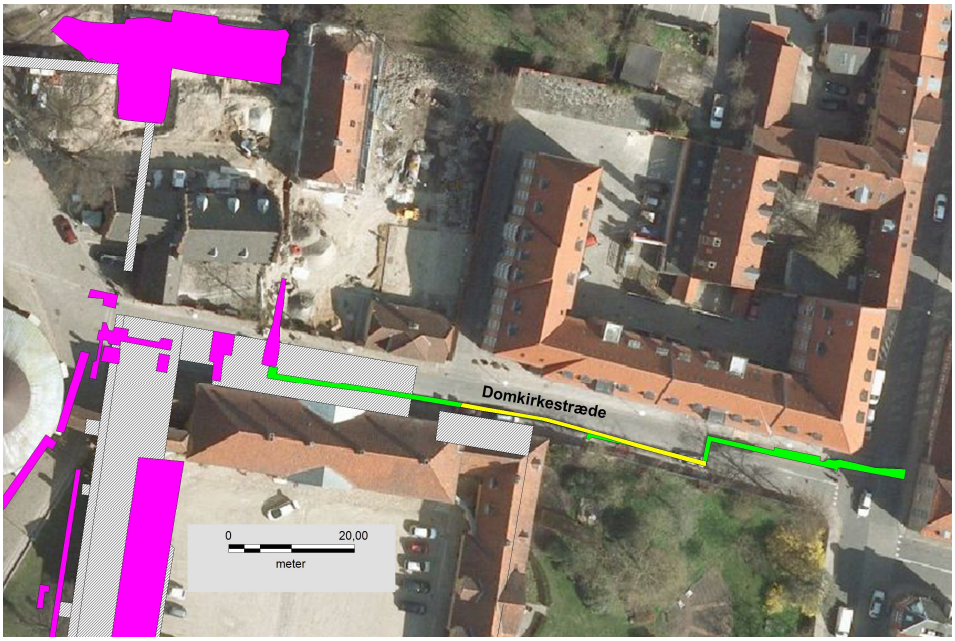

Fig. 2. Domkirkestræde. Den middelalderlige bispegård er vist med skravering. Tidligere udgravningsfelter er violette. Fjernvarmetraceet er grønt og området med brolægning er vist med gul farve. Nord er opad. Gengivet med tilladelse fra Kort- og Matrikelstyrelsen.

En brolagt vej

I en dybde af ca. 1 m under asfalten fremkom en pikstensbrolægning, der kunne følges fra indkørslen til nr. 2-6 og 39,60 m østpå. (Fig. 2.) At den fortsætter er sandsynligt, men traceet blev ført tværs over vejen, hvor der ingen belægninger fandtes. Brolægningen blev som udgangspunkt ikke gennembrudt, da den lå umiddelbart under den ønskede tracédybde. Kun to steder, hvor rørene skulle svejses sammen, blev traceet gravet dybere. Hér blev brolægningen gennembrudt, og profilvæggene blev dokumenteret.

Brolægningen afrensedes partielt for at konstatere dens sammensætning. Den bestod alle steder af næve- til hovedstore marksten, flint, ødelagte munkesten og knogler. Det var karakteristisk, at stenene ikke var komprimeret lige så fast, som det er iagttaget ved belægninger i Roskildes middelalderlige hovedstrøg som Algade, Skomagergade og Grønnegade. Et mindre område af stenlaget fjernedes, hvorved det viste sig, at der var yderligere et stenlag af samme karakter derunder. En knogle fra brolægningen er dateret til tiden mellem 1030 og 1225 e.Kr. Brolægningerne, der opfattes som en vej, har et fald mod øst på 1,7 %, hvilket svarer til vejbanen i dag.

At stenbroen ikke har været den første belægning på stedet, vidner et lyst gråligt sandlag om, der blev fundet under den nederste stenbrolægning. Sandet er tilført, og har efter al sandsynlighed været brugt som underlag for en ældre brolægning. På overgangen mellem dette lag og det underliggende lerlag blev udtaget en knogle, som er kulstof 14-dateret til tiden mellem 1020 og 1220 e.Kr. Lerlaget var undergrund, men i toppen sås stedvist en belægning af småsten, et fænomen som også er set i Skomagergades vestende.[2]

På det sted, hvor traceet blev ført tværs over Domkirkestræde til den nordlige fortovskant, kunne det konstateres, at stenbrolægninger og de ældre vidnesbyrd om

vejbaner ikke eksisterede nord for ledningstraceet. Der blev gravet til 165 cm under asfalten uden, at der dukkede noget op. Ved kanten af brolægningerne fandtes et pælehul, der rakte 25 cm ned i undergrunden. Pælens tilhørsforhold kunne ikke klarlægges.

På nordsiden af brolægningerne opmåltes et stykke profil på tværs af Domkirkestræde. Heraf fremgik, at brolægningerne ikke rakte nordligere end ledningstraceets nordkant. Samtidig viste det sig, at der var et kulturlag, som lå lidt dybere end stenbrolægningerne.

Langs strædets nordside blev toppen af undergrundsleret (uden småstensbelægning) påvist 120 cm under eksisterende terræn.

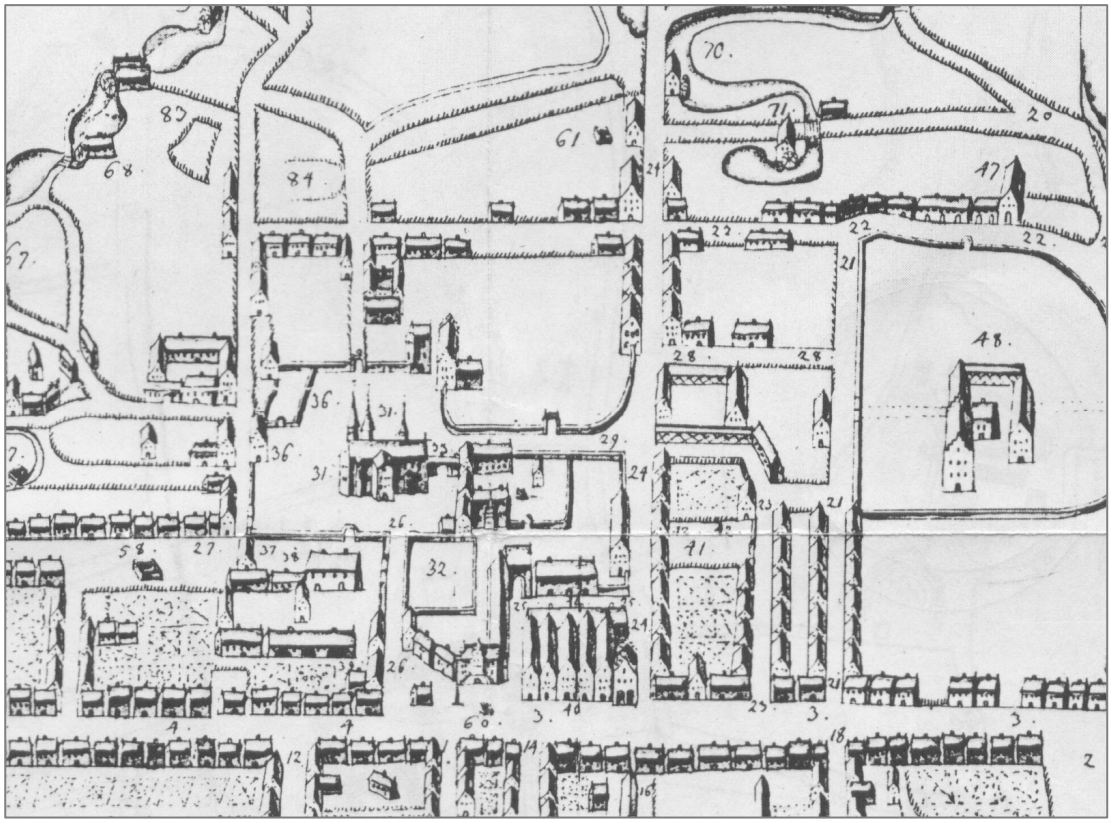

Fig. 3. Udsnit af Resens kort over Roskilde fra 1677. Domkirkestræde er angivet med "29", på det tidspunkt kaldet "Smørfadet".

Konklusion

Der blev påvist flere niveauer af vejbaner, der har gået i Domkirkestrædes længderetning, og det er nærliggende at forestille sig, at vejbanerne er det nuværende strædes forløbere. Stenene var ikke så fastkørte, som det kan opleves ved udgravning af brolægninger fra middelalderen i Roskildes primære færdselsårer. Det kunne tyde på, at trafikmængden ikke har været så stor i det gamle Domkirkestræde. Alternativt kan der teoretisk være tale om en gårdsplads, men det er næppe tilfældet, når man ser, hvor den middelalderlige bispegård var placeret (fig. 2). Den er orienteret anderledes.

Brolægningens opbygning og tilstedeværelsen af sandlaget fra en ældre vej genfindes jævnligt andre steder i bymidten, men kulstof 14-dateringerne til tidlig middelalder er ualmindelige. Roskildes centrale gadenet synes at have været gravet væk og renoveret

omkring år 1300, men det synes altså ikke at være tilfældet for strædet mellem hovedfærdselsåren Skt. Ols Gade og domkirken.

Administrative data
ROM 2825, stednr. 020410-196, Domkirkestræde, matr.nr. 7000 bu, Roskilde Domsogn, Sømme herred, Gl. Københavns amt.
Roskilde Museum var ansvarlig for undersøgelsen, og originaldokumentation opbevares på museet.
Roskilde Forsyning A/S afholdt udgifterne til den arkæologiske overvågning i sin egenskab af bygherre.

Udgravningens forløb
Den arkæologiske overvågning af jordarbejdet i Domkirkestræde foregik mellem den 1/3 og den 30/3 2011.

Undersøgelsen blev forestået af mus.insp. Jens Molter Ulriksen, mens mus.insp. Cille Krause foretog opmålingerne med GPS.

Opgravningen af fjernvarmetraceet foregik med en mindre gravemaskine fra fa. JFE Fjernvarme. Traceet var ca. 60 cm bredt, og der gravedes til en dybde af ca. 95 cm under eksisterende terræn (asfalt). Undtagelsen var nogle svejsegruber, hvor der gravedes til ca. 135 cm under terræn.

Udgravningsmetode og dokumentation
Gravemaskinen afrømmede jord, indtil der blev påtruffet anlægsspor, dvs. indtil en stenbrolægning dukkede op i en dybde af ca. 100 til 120 cm. Brolægningen blev bevaret in situ, da fjernvarmeledningen kunne lægges ovenpå.

Feltgrænser og anlægsspor blev opmålt med GPS i Euref89.
Der blev registreret to stykker af profilvæggene for at dokumentere lagfølgen fra asfalt til brolægning.

Litteratur
Andersen, M. & A. Kruse 1991: Nye undersøgelser på Domkirkepladsen i Roskilde 1990. *ROMU. Årsskrift fra Roskilde Museum 1990,* 21-34.
Ulriksen, J. 1994: Hul igennem til Skomagergades fortid og Skt. Laurentii kirke. *ROMU. Årsskrift fra Roskilde Museum 1993,* 9-16.

---

[1] En udgravning i 1990 i vestenden af Domkirkestræde afslørede dels Arnoldsmuren omkring Domkirkegården, dels en kælderruin fra bispegården. Se Andersen & Kruse 1991.
[2] Ulriksen 1994.